

підвищенні соціальної активності студентської молоді; військово-прикладній та військово-тактичній підготовці, яка необхідна майбутньому захиснику Батьківщини; формуванні потрібних знань та умінь.

Доведено, що використання фізкультурно-масової роботи щодо військово-патріотичного виховання на заняттях з фізичного виховання та у тренувальній діяльності сприяє формуванню усвідомлення студентами про важливість досліджуваного феномену, роль і значення фізичної культури; формуванню готовності до прояву фізичної і духовно-моральної стійкості; вихованню морально-вольових якостей (впевненість у собі, мужність, рішучість, цілеспрямованість та ін.); розвитку фізичних якостей; формуванню гармонійно розвиненої студентської молоді; підвищенню рівнів військово-патріотичної вихованості; формуванню готовності до захисту Вітчизни та служби у Збройних Силах України.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посіб. / уклад. М. Д. Зубалій, В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик, Б. Б. Шаповалов, З. М., Діхтяренко, І. П. Білоцерківець, – Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2016. 225 с.
3. Івашковський В. В. Концепція військово-патріотичного виховання молоді України. *Теорія і методика хортингу: зб. наук праць*. Київ, Паливода А.В. 2015. Вип. 3. С. 22-37.
4. Коломоєць Г.А. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: дис... канд.пед.наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2021. 236 с.
5. Остапенко О., Тимчик М. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2021. Вип.25. Кн 2. С. 62-73.
6. Остапенко О., Тимчик М. Стан військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: аналіз результатів дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2020. Вип.24. Кн 2. С. 56-71.
7. Стратегія національно-патріотичного виховання (2019): затверджено Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

References

1. Bex I.D. Vuxovannya osobystosti : pidruchnyk. Kyiv: Lybid, 2008. 848 s.
2. Vijskovo-patriotychnе vuxovannya uchniv u pozaklasnij roboti : posib. / uklad. M. D. Zubalij, V. V. Ivashkovskij, O. I. Ostapenko, M. V. Tymchuk, B. B. Shapovalov, Z.M., Dixtyarenko, I.P. Bilocerkevets, – Kyiv: PALYVODA A. V., 2016. 225 s.
3. Ivashkovskij V.V. Konceptiya vijskovo-patriotychnogo vuxovannya molodi Ukrayiny. Teoriya i metodyka hortynгу: zб. nauk pracz. Kyiv, Palyvoda A.V. 2015. Vyp. 3. S. 22-37.
4. Kolomojecz G.A. Patriotychnе vuxovannya starshyx pidlitkiv u procesi vijskovo-sportyvnyx igor: dys... kand.ped.nauk: 13.00.07 / Instytut problem vuxovannya NAPN Ukrayiny. Kyiv, 2021. 236 s.
5. Ostapenko O., Tymchuk M. Vijskovo-patriotychnе vuxovannya starshoklasnykiv v umovax idejno-svitoglyadnoyi konfrontaciyi. Teoretyko-metodychni problemy vuxovannya ditej ta uchnivskoyi molodi: zbirnyk naukovyx pracz. Kyiv, 2021. Vyp.25. Kn 2. S. 62-73.
6. Ostapenko O., Tymchuk M. Stan vijskovo-patriotychnogo vuxovannya starshoklasnykiv v umovax idejno-svitoglyadnoyi konfrontaciyi: analiz rezultativ doslidzhennya. Teoretyko-metodychni problemy vuxovannya ditej ta uchnivskoyi molodi: zbirnyk naukovyx pracz. Kyiv, 2020. Vyp.24. Kn 2. S. 56-71.
7. Stratehiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia (2019): zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 18 travnia 2019 roku № 286/2019. Vziato z <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).34
УДК 796.5:908-053.5

Троценко В. В.
*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри спортивних ігор
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*
Троценко Т. Ю.
*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета роботи полягає в систематизації та аналізі літературних даних щодо організаційно-методичних особливостей проведення туристсько-краєзнавчої роботи в школі, які є дієвим, ефективним засобом виховання розвиненої, творчої особистості. Результати сучасних наукових досліджень, свідчать, що накопичений значний як емпіричний, так і теоретико-методичний матеріал, який засвідчує, що використання різноманітних форм туристсько-краєзнавчої роботи забезпечує комплексний характер у навчанні, вихованні й оздоровленні учнівської молоді. Особливості проведення туристсько-краєзнавчої роботи пов'язані, насамперед, із удосконаленням навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи, систематизацією змісту, форм та основних завдань туристсько-краєзнавчої роботи в закладах загальної середньої освіти. На основі проведеного дослідження встановлено, що туристсько-краєзнавча діяльність має ефективний вплив на розвиток особистісного потенціалу школярів; є

важливим напрямом організації позакласної та позашкільної освіти й виховання. Вона спрямована на залучення дітей до активної діяльності з вивчення історії рідного краю, довкілля, географії, історичних об'єктів і явищ соціального життя та на формування всебічно вихованої особистості.

Ключові слова: школярі, зміст, форми, завдання, туристсько-краєзнавча робота, навчально-виховний процес.

Trotsenko V., Trotsenko T. Methodological features of tourist and land knowable activity in general secondary education institutions. The purpose of the work is to systematization and analysis of literature data reveals the organizational and methodological foundations of tourism and local lore work of schoolchildren, which are effective, efficient and very powerful means of educating a comprehensive and harmoniously developed creative personality of schoolchildren. The results of modern scientific research show that a significant amount of empirical and theoretical and methodological material has been accumulated, which shows that the use of various forms of tourism and local lore provides a comprehensive nature in the education, upbringing and rehabilitation of schoolchildren. The study of psychological and pedagogical foundations of tourist and local lore work is primarily related to improving the educational process of secondary school, systematization of content, forms and main tasks of tourist and local lore work of schoolchildren. On the basis of the conducted research it is established that tourist and local lore activity has an effective contribution to the development of personal potential of students; is an important direct extracurricular education and upbringing. It is aimed at involving children in active activities to study the history of the native land, environment, geography, historical places and phenomena of public life and the formation of a fully educated personality.

Key words: schoolchildren, content, forms, tasks, tourist and land knowable activity, educational process.

Постановка проблеми. У процесі розвитку і виховання особистості школяра, важливе місце відводиться туристсько-краєзнавчій діяльності, яка дає змогу їм по справжньому пізнати свій рідний край, ознайомитися з історією, культурою, особливостями довкілля.

Важливе значення туристсько-краєзнавчої роботи в школі полягає не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних та соціально-історичних умов розвитку рідного краю, а й у тому, що дає вчителю можливість вивчити психолого-педагогічні особливості учнів, виявити їхні інтереси, участь у суспільно-корисній роботі. Виконання індивідуальних завдань краєзнавчого змісту формує в школярів пізнавальний інтерес, сприяє гармонійному розвитку особистості кожного школяра, є одним із пріоритетних завдань сучасної системи освіти та залишається актуальною проблемою сьогодення.

Форми і методи пошуково-дослідницької роботи у шкільному туризмі настільки багатогранні, що дозволяють задовольнити інтереси школярів і активізувати їх пізнавальну діяльність. До таких форм і методів відносяться: вивчення рідного краю за допомогою спостереження, робота в гуртках істориків-краєзнавців, геологів, географів-краєзнавців і звичайно зі спортивно-оздоровчого туризму. Це вимагає від організаторів, керівників походів, туристського активу глибокого знання рідного краю, теорії та методики туристсько-краєзнавчої роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення і аналіз психолого-педагогічної літератури й досвіду практичної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів свідчить, що за останній період підвищився інтерес до проблеми виховання підростаючого покоління, поширилися напрями дослідження даної проблеми засобами туризму і краєзнавства. Зокрема це дослідження, які були проведені науковцями такими як: Т. Бондаренко [1], В. Лопатинська [2], С. Оришко [3], А. Панчук [4], А. Самолюк [6], М. Соловей [7], Т. Ю. Троценко [8].

Основні завдання туристсько-краєзнавчої діяльності, як засвідчують дослідження, полягають у тому, щоб допомогти школі у навчанні й вихованні учнів, відродити духовність, моральність, національну самосвідомість, сформувати в них риси високої громадянськості; прищеплювати любов до праці; залучати їх до проведення в походах пошукової та суспільно-корисної роботи, поповнювати зібраними в походах і подорожах матеріалами краєзнавчі музеї, виховувати міцний і дружний учнівський колектив, установлювати й зміцнювати зв'язки між дітьми різних шкіл, сіл, міст, національностей; загартовувати учнів морально і фізично [8].

Однак, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень засвідчив, що проблема організації туристсько-краєзнавчої роботи у закладах загальної середньої освіти не достатньо вивчена і потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні методологічних особливостей організації та проведення туристсько-краєзнавчої роботи в школі.

Виклад основного матеріалу досліджень. Проведені теоретичні та емпіричні дослідження показали, що різноманітні форми туристично-краєзнавчої діяльності забезпечують комплексний характер у навчанні, вихованні й оздоровленні учнівської молоді, в ній закладені широкі можливості для творчої самодіяльності – наукової, художньої, технічної, соціальної, педагогічної і спортивної.

На сучасному етапі у виховному процесі загальноосвітньої школи та позашкільних закладів є чималий арсенал форм і методів роботи, спрямованих на формування національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Серед різноманітних форм виховної діяльності педагогічного колективу школи, позашкільних установ, які сприяють формуванню загальнолюдських цінностей у підростаючого покоління, особливе місце належить туристично-краєзнавчій роботі. Туристсько-краєзнавча діяльність передбачає не тільки фізичний розвиток дитини, а й пізнання рідного краю, вивчення його історії, звичаїв та обрядів, народних традицій. Реалізація завдань руху учнівської молоді покладено в першу чергу на педагогічні колективи шкіл і позашкільних установ. Саме вони повинні вести цю роботу, використовуючи при цьому весь виховний потенціал, закладений в туристсько-краєзнавчій діяльності школярів [5].

Встановлено, що туристично-краєзнавча діяльність у школах є однією з найпопулярніших нині в учнівському

середовищі. Це підтверджується значною зацікавленістю цим напрямком учнівської молоді.

Головними завданнями, що повинні реалізовуватися у закладах загальної середньої освіти під час туристсько-краєзнавчої роботи є:

- реалізація державної політики в галузі освіти засобами туризму, краєзнавства, спорту й екскурсій;
- надання методичної допомоги вчителям з питань упровадження форм і методів туристсько-краєзнавчої роботи з учнівською молоддю в практику навчально-виховної діяльності;
- створення умов для гармонійного розвитку особистості, задоволення потреб дітей та підлітків у загальній освіті, організації їх оздоровлення, дозвілля і відпочинку;
- виявлення, розвиток і підтримка юних талантів і обдарувань, стимулювання творчого самовдосконалення дітей та юнацтва, розвиток краєзнавчо-дослідницької діяльності учнів;
- формування у дітей та юнацтва національної самосвідомості, активної громадянської позиції, прагнення до здорового способу життя;
- задоволення потреб учнівської молоді у професійному самовизначенні відповідно до їх інтересів і здібностей;
- просвітницька діяльність.

Аналіз туристсько-краєзнавчої діяльності як важливої та соціально значимої складової рекреаційної діяльності дає право стверджувати, що дитячо-юнацький туризм в Україні є специфічною територіальною рекреаційною системою – соціальною географічною системою, яка складається із двох взаємопов'язаних підсистем: об'єкт туристсько-краєзнавчої діяльності, який включає ресурсно-туристський потенціал території України, кадровий потенціал системи дитячо-юнацького туризму, матеріально-технічну базу, органи управління системою дитячо-юнацького туризму в Україні; суб'єкт туристсько-краєзнавчої діяльності – основної ланки системи – дітей та юнацтва, що вибрали туристсько-краєзнавчу діяльність для задоволення своїх специфічних потреб у вихованні, оздоровленні, пізнанні навколишнього світу, фізичному розвитку.

Туристсько-краєзнавча робота як специфічна система акумулює з оточуючим середовищем: політичним, економічним, соціальним та екологічним. Зовнішній світ активно впливає на туристсько-краєзнавчу діяльність, в одних випадках відкриваючи перед нею широкі можливості, в інших – загрожуючи новими небезпеками. Виступаючи складовою туристичної галузі, дитячо-юнацький туризм в Україні, в першу чергу покликаний вирішувати важливі соціальні завдання, пов'язані з вихованням, оздоровленням та освітою підростаючого покоління, а саме: отримання нових знань; фізичне оздоровлення та профілактика захворювань; орієнтація підростаючого покоління на здоровий спосіб життя, формування активної життєвої позиції; розвиток кращих моральних людських якостей та відносин; підготовка підлітків до служби у лавах збройних сил України, до навчання у закладах вищої освіти військового типу; екологічне виховання, виховання свідомого ставлення до природи нашої країни.

Теоретичний аналіз показав, що туристично-краєзнавча діяльність сьогодні розглядається як спосіб життя людини, засіб реалізації різних цінностей, проведення дозвілля й активного відпочинку, фізичного вдосконалення й зміцнення здоров'я. Проте досі немає науково обґрунтованої системи проектування й реалізації туристично-краєзнавчих заходів у школах.

Є потреба в розробці оптимальних режимів діяльності дітей і підлітків в умовах багатоденних походів на основі дослідження термінових і кумулятивних адаптаційних реакцій з метою підвищення ефективності оздоровчо-спортивного туризму. Із метою уникнення негативного впливу (психоемоційні стреси, імуннодефіцитні стани тощо) технології життя в умовах переходу більшості країн до інформаційного суспільства виникає нагальна потреба комплексного впливу на організм людини раціонально підбраної рухової активності й різноманітних рекреаційно-туристичних ресурсів.

Окрім вирішення комплексу різноманітних завдань, туристсько-краєзнавча робота насамперед сприяє фізичному розвитку кожного учня. Це підтверджує ціла низка досліджень, які довели, що туристичні (походи) впливають на фізичний розвиток школяра, а саме: під час занять туризмом залучаються всі основні групи м'язів кінцівок і тулуба; заняття туризмом позитивно впливають на серцево-судинну, нервову й дихальну системи; туризм сприяє загартуванню організму, підвищує його опір негативним зовнішнім впливам, різним захворюванням [6]. Варто констатувати, що проведені дослідження дають змогу простежити, як упродовж туристського походу підвищуються показники фізичної працездатності й психологічна стійкість особистості. І як висновок, слід акцентувати увагу на тому, що в туристському поході адаптація до фізичного й психічного навантаження проходить набагато легше, адже його учасник потрапляє в природні умови, а саме в таких умовах органи й системи організму людини взаємодіють особливо гармонійно. У процесі адаптації людина накопичує фізичні кондиції, мобілізує й розвиває внутрішні ресурси організму. Такі профілактичні й оздоровчі ефекти засобів туристичної діяльності пов'язані з впливом фізичних вправ на фізіологічний і психологічний стани організму, що перешкоджає появі й розвитку захворювань. У свою чергу вчитель фізичної культури займає домінуючу позицію та відповідає за формування здорового способу життя підростаючого покоління. Окрім цього, під час занять фізичною культурою, участі в туристичних походах, змаганнях зі спортивного орієнтування та екскурсій на фахівців фізичного виховання покладається завдання сприяти розвитку в школярів таких фізичних якостей, як витривалість, м'язова сила, гнучкість, спритність, координація рухів, швидкісні здібності. Саме оздоровчо-спортивний туризм як засіб фізичного виховання приховує в собі великі можливості щодо розвитку особистісного потенціалу школяра. [3]. Основними формами туристично-краєзнавчої роботи з учнями є прогулянки, екскурсії, подорожі та походи, естафети, зльоти, експедиції. Найпростішою формою туристично-краєзнавчої роботи є прогулянки. Прогулянки організовують у ліс, на річку, в гори та ін. Вони не потребують особливих витрат і спеціального туристського спорядження. Прогулянки найчастіше проводять з учнями молодших класів. Екскурсія – форма туристично-краєзнавчої роботи, перед якою ставиться мета закріпити знання, здобуті на уроках. Вони мають великі дидактичні переваги над класними заняттями і відзначаються високою педагогічною ефективністю. Нині, коли питання раціонального

природокористування та охорони природи набули першорядного значення, роль екскурсій у природу ще більше зростає. Таким чином, екскурсія є одним з основних засобів вивчення рідного краю під час одно і багатоденних туристських подорожей. Подорожі та походи є тривалішою за часом і складнішою формою туристсько-краєзнавчої роботи порівняно з прогулянками та екскурсіями. Тривалість їх коливається від 1 до 30 днів. Основна відмінність туристського походу від екскурсії полягає в тому, що в туристському поході проводяться спостереження різноманітних об'єктів, явищ і процесів, які зустрічаються на маршруті, за наперед складеним насиченим планом, тоді як екскурсія передбачає вивчення точно відібраних об'єктів, явищ і процесів за спеціальною програмою.

Однією з форм дитячого туризму, яка передбачає вивчення певного району, області, краю чи всієї країни не однією групою, а кількома, які на певних відрізках маршруту змінюють одна одну є туристичні зльоти, що мають на меті обмін досвідом і підбивання підсумків туристично-краєзнавчої роботи. Вони передбачають також змагання з туристського багатоборства або спортивного орієнтування, огляд художньої самодіяльності. Експедиції – найскладніша форма туристично-краєзнавчої роботи, що передбачає проведення певних наукових досліджень. У шкільних краєзнавчих експедиціях беруть участь безліч дітей. Слід зазначити, що шкільні краєзнавчі експедиції вважаються більш складною (порівняно із звичайними екскурсіями) формою туристично-краєзнавчої роботи. Організуючи й проводячи шкільні краєзнавчі експедиції, вчитель повинен ставити собі за мету насамперед прищеплення учням навичок найпростіших наукових досліджень та залучення їх до суспільно корисної праці. Ось чому до них залучаються, головним чином, учні старших класів, що мають певний досвід туристично-екскурсійної роботи і проявляють підвищений інтерес до простих науково-краєзнавчих досліджень. Отже, спостерігаючи за роботою своїх вихованців у шкільних краєзнавчих експедиціях, педагоги можуть легко виявити в них здібності до наукового пошуку. Туристично-краєзнавча діяльність органічно увійшла в навчально-виховний процес сучасної школи. Вона виконує три основні функції: розвивально-виховну, освітньо-пізнавальну й оздоровчо-спортивну. Кожний функціональний компонент несе в собі конкретні педагогічні цілі. Метою розвивально-виховної функції туристично-краєзнавчої діяльності є: виховання альтруїстичної життєвої позиції; стійкості, уміння переносити труднощі і незгоди, виховання сміливості, рішучості, сили волі; товариськості, інтересу до людей, поваги до них; любові до волі, прагнення до незалежності, до самостійності. Реалізація даної мети відбувається в процесі розвитку в учнів уміння аналізувати особисті вчинки, оцінювати дії товаришів, прагнути до самопізнання, самовиховання. У свою чергу освітньо-пізнавальна функція туристично-краєзнавчої діяльності реалізовується в процесі опанування учнями природного і соціального середовища. Різновиди маршрутів та районів подорожей сприяють задоволенню таких потреб школярів, як потреба у новизні, в пізнанні. Безпосереднє сприйняття навколишнього середовища в процесі туристично-краєзнавчої діяльності конкретизує, доповнює і систематизує знання учнів, отримані на заняттях з географії, ботаніки, зоології, дозволяє самим учням встановлювати міжпредметні зв'язки. Удосконалення фізичного розвитку підростаючого покоління має на меті оздоровчо-спортивна функція туристично-краєзнавчої діяльності. Навантаження, що отримує організм в поході, рівномірно розподілені в часі, його чергування з відпочинком та поступове зростання здійснює позитивний вплив на фізичний стан школяра. Цілодобове перебування на повітрі, нічліг у наметах сприяють загартовуванню зростаючого організму. Як правило, люди, що систематично займаються туризмом, практично не хворіють. Туризм привчає до здорового способу життя та сприяє формуванню прикладних умінь і навичок: уміння орієнтуватися на місцевості, переборювати природні перешкоди, організувати побут у будь-якому природному оточенні – усе це формується тільки в походах. Рух з рюкзаком сприяє розвитку витривалості, сили, координації, спритності тощо.

Висновки. Теоретичний аналіз дослідження дав можливість зробити висновок, що науковці продовжують пошук нових підходів до складання спортивно-оздоровчих програм; опрацьовують питання оптимізації дозування фізичних навантажень з урахуванням типологічних, психофізіологічних і соціальних особливостей учнів, визначають результативні форми організації діяльності школярів та методичні прийоми й засоби, котрі посилюють мотивацію учнів до уроків фізичної культури, сприяють розвитку особистісного потенціалу, оптимізації їхньої рухової активності. У свою чергу використання різноманітних форм туристсько-краєзнавчої роботи створює умови для творчого, інтелектуального та фізичного розвитку особистості, впровадженню якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності дітей та учнівської молоді, організації їх дозвілля та задоволення освітніх потреб шляхом участі у пошуково-дослідницькій та туристсько-краєзнавчій, художній, декоративно-прикладній та інших видах творчості. Однією з таких перспективних підходів до організації уроків фізичної культури є туризм і краєзнавство.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження передбачають розкриття виховного потенціалу туристсько-краєзнавчої роботи, як одного з важливих напрямків організації позакласної та позашкільної освіти й виховання.

Література

1. Бондаренко Т.Є. Формування національної самосвідомості старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі краєзнавчої роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07; ін-т проблем вихов. АПН України. Київ, 2008. 20 с.
2. Лопатинська В. В. Формування гуманістичних цінностей підлітків у позашкільних навчальних закладах туристсько-краєзнавчого профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 20 с.
3. Оришко С. П. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2010. 20 с.
4. Панчук А. П. Громадянське виховання студентів педагогічних університетів у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07; ін-т пробл. вих. АПН України. Київ, 2012. 209 с.
5. Рут Є. Організація туристично-краєзнавчої роботи в школі: метод. реком. Івано-Франківськ: Плай, 2004.

6. Самолюк А. А. Формування творчої активності учнів основної школи у процесі туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2015. 22 с.
7. Соловей М. В. Краєзнавчо-пошукова робота учнів у загальноосвітніх школах України (1950 – 2000 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2007. 20 с.
8. Троценко Т. Ю. Формування моральних якостей учнів 3-4 класів в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.07; Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 2009. 229 с.

Reference

1. Bondarenko T.Ye. (2008) Formuvannya natsional'noyi samosvidomosti starshoklasnykiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv u protsesi kraeyznavchoyi roboty [Formation of national self-consciousness of high school students in the process of local lore work]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian]
2. Lopatynska V. V. (2007), Formuvannya gumanistichnih cinnostej pidlitkiv u pozashkil'niy navchal'niy zakladah turists'ko-kraeyznavchogo profilyu [Formation of humanistic values of teenagers in out-of-school educational institutions of tourist and local lore profile]: Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian]
3. Orishko S. P. (2010), Patriotichne vihovannya starshoklasnykiv u procesi turists'ko-kraeyznavchoyi diyal'nosti zagal'noosvitnih navchal'niy zakladiv [Patriotic education of high school students in the process of tourist and local lore activities of secondary schools]: Extended abstract of candidate's. Ternopil'. [in Ukrainian]
4. Panchuk A.P. (2012) Hromadyans'ke vykhovannya studentiv pedahohichnykh universytetiv u protsesi turysts'ko-kraeyznavchoyi diyal'nosti [Civic education of students of pedagogical universities in the process of tourist and local lore activities]: candidate's dissertation. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Rut Є. (2004), Organizaciya turistichno-kraeyznavchoyi roboti v shkoli [Organization of tourist and local lore work at school]. Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian]
6. Samolyuk A. A. (2015), Formuvannya tvorchoi aktivnosti uchniv osnovnoi shkoli u procesi turists'ko-kraeyznavchoyi roboti v zagal'noosvitnih navchal'niy zakladah [Formation of creative activity of primary school students in the process of tourist and local lore work in secondary schools]: Extended abstract of candidate's. Kyiv. [in Ukrainian]
7. Solovej M. V. (2007), Kraeyznavcho-poshukova robota uchniv u zagal'noosvitnih shkolah Ukraïni (1950 – 2000 rr.) [Local lore research work of students in secondary schools of Ukraine (1950 - 2000)]: Extended abstract of candidate's. Kyiv. [in Ukrainian]
8. Trocenko T. YU. (2009), Formuvannya moral'niy yakosteiy uchniv 3-4 klasiv v procesi turists'ko-kraeyznavchoyi diyal'nosti [Formation of moral qualities of pupils of 3-4 classes in the course of tourist and local lore activity]: candidate's dissertation. Kyiv. [in Ukrainian].

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.6(151).35
УДК: 796.82.015.134-615.851.83

Хацяюк О. В.,
магістр, заслужений тренер України,
старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки
факультету №3 (превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ
Мелега К. П.,
кандидат медичних наук, доцент, завідувачка кафедри основ медицини факультету здоров'я та фізичного
виховання Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
Русин Л. П.,
кандидат медичних наук, доцент кафедри основ медицини Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
Шапаренко І. Є.,
кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання
факультету фізичного виховання
Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка
Партико Н. В.,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та практичної психології, доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»
Богомол Н. Д.,
викладач кафедри фізичного виховання Сумського національного аграрного університету

АПРОБАЦІЯ ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ ЕРГОТЕРАПІЇ ЮНАКІВ, ЯКІ СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ У ГРЕКО-РИМСЬКІЙ БОРТЬБИ ПІСЛЯ ЛІКУВАННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ

Відповідно до результатів аналізу науково-методичної, спеціальної та довідкової літератури членами науково-дослідної групи встановлено, що питанням розроблення (апробації) сучасних педагогічних технологій фізичної ерготерапії, терапії юнаків і дівчат, які спеціалізуються у спортивних видах боротьби після лікування коронавірусної хвороби присвячено недостатню кількість науково-методичних праць, що потребує подальших наукових розвідок та підкреслює актуальність і практичну складову обраного напрямку дослідження. Головною метою дослідження є апробація програми фізичної ерготерапії юнаків 14-15 років, які спеціалізуються у греко-римській